

Pitanja i odgovori u svezi s Deklaracijom o sigurnim školama

Što je Deklaracija o sigurnim školama?

Deklaracija o **sigurnim** školama je međuvladina politička obveza koja državama pruža priliku da izraze potporu zaštiti učenika, nastavnika, škola i sveučilišta od napada tijekom oružanih sukoba, kao i da naglase značaj kontinuiteta obrazovnog procesa tijekom oružanih sukoba, i da implementiraju konkretne mjere odvratanja od uporabe škola u vojne svrhe.

Glavni tajnik Ujedinjenih naroda António Guterres u svom je izvješću o zaštiti civila u tijeku oružanih sukoba, kojeg je podnio Savjetu sigurnosti Ujedinjenih naroda u svibnju 2017. godine, pozvao sve države članice da prihvate Deklaraciju o sigurnim školama.

Na Deklaraciji se radilo kroz konzultacije s državama u procesu koji su Norveška i Argentina vodile u Ženevi, početkom 2015, a data je na potpisivanje tijekom Konferencije o sigurnim školama u Oslu, 29. svibnja 2015. godine.

Bivša **posebna izaslanica glavnog tajnika UN za pitanja djece i oružanih sukoba** Leila Zerrougui, Deklaraciju o sigurnim školama opisala je kao jedno od najvećih postignuća svojeg mandata, okončanog u ožujku 2017. godine.

Što su koristi obrazovanja u uvjetima sukoba?

Sigurne škole pružaju informacije koje spašavaju živote, ublažavaju psihosocijalne posljedice rata i mogu zaštititi djecu od trgovine ljudima, seksualnog nasilja i regrutiranja od strane naoružanih skupina. Prekidi nastave mogu umanjiti vjerojatnost povratka djece u školu, čak i nakon što se škole ponovno otvore i, na duže staze, mogu utjecati na zarade pojedinaca i ponovnu izgradnju zemlje. Možda još važnije za svako dijete, pristup sigurnom mjestu za učenje pruža osjećaj normalnosti, rutine i spokoja, u uvjetima ratnog kaosa.

Gordon Brown, **posebni izaslanik UN za globalno obrazovanje**, izjavio je sljedeće: „Ovaj zlokobni porast napada na škole se mora zaustaviti. Važno je da sada pošaljemo poruku da napadi na škole, fakultete i sveučilišta predstavljaju zločin protiv čovječnosti i da se obrazovne ustanove smatraju sigurnim utočištima.” Naveo je i da „svaka zemlja bez odlaganja mora podržati” Deklaraciju o sigurnim školama.

Na što se obvezuju zemlje koje potpišu Deklaraciju?

Potpisivanjem Deklaracije, države se obvezuju da će poduzeti nekoliko razumnih koraka kako bi se napadi na učenike, nastavnike, škole i sveučilišta učinili manje vjerojatnim, kao i da bi se ublažile negativne posljedice nakon što takvi napadi uslijede.

Te mjere obuhvaćaju:

- prikupljanje pouzdanih podataka o napadima i korištenju škola i sveučilišta u vojne svrhe;
- pružanje pomoći žrtvama napada;
- istragu o navodnim kršenjima nacionalnog i međunarodnog prava i krivično gonjenje počinitelaca u slučajevima kad je to prikladno;
- razvijanje i unapređivanje pristupa obrazovanju „senzibiliziranom za konflikt“;
- nastojanje da se održi kontinuitet nastave u tijeku oružanih sukoba;
- potporu radu UN na temu djece i oružanih sukoba; i
- uporabu *Smjernica za zaštitu škola i sveučilišta od korištenja u vojne svrhe tijekom oružanih sukoba*, i njihovo uključivanje u domaće političke i operativne okvire, koliko god je to moguće i prikladno.

Savjet za mir i sigurnost **Afričke unije** je u kolovozu 2016. godine „pozvao sve države članice koje to još nisu učinile, da potpišu Deklaraciju o sigurnim školama.“

Deklaracija također predstavlja okvir za suradnju i razmjenu gledišta, pri čemu su države potpisnice suglasne da će se redovito sastajati radi pregleda primjene Deklaracije i uporabe *Smjernica*.

U lipnju 2015. godine, **Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda** izrazilo je „duboku zabrinutost uslijed toga što vojna uporaba škola uz kršenje odnosnih odredaba međunarodnog prava škole može učiniti legitimnim metama napada i time ugroziti sigurnost djece,“ i pozvao „države članice da poduzmu konkretne mjere odvratanja od takve uporabe škola od strane oružanih snaga i naoružanih skupina.“

Na koji način zemlja prihvaća Deklaraciju?

Vlada Norveške je trenutno depozitar potpisa. Države mogu najaviti svoje prihvaćanje u svakom trenutku, putem javne izjave i/ili slanjem pisma norveškom Ministarstvu vanjskih poslova, poslanog posredstvom svojih veleposlanstava ili stalnih misija ili izravno na Seksjon.for.humanitaere.sporsmal@mfa.no i kjnn@mfa.no.

Glavna ravnateljica UNESCO-a, Irina Bokova, i posebni izaslanik za mir i pomirbu pri UNESCO Forest Whitaker, pozvali su države da udvostruče svoje napore za osiguravanje političke obveze za zaštitu škola i sveučilišta i da prihvate Deklaraciju o sigurnim školama.

Što se navodi u *Smjernicama*?

Smjernice za zaštitu škola i sveučilišta od uporabe u vojne svrhe tijekom oružanih sukoba pozivaju strane u oružanom sukobu (kako državne oružane snage, tako i naoružane skupine izvan kontrole država) da ne koriste škole i sveučilišta u bilo koje svrhe, koje podupiru njihove vojne aktivnosti. Suštinski cilj *Smjernica* je zaštita od rizika da se uporabom škola i sveučilišta od strane oružanih snaga i skupina u vojne svrhe one pretvore u vojne ciljeve i izlože potencijalno razornim posljedicama napada. Premda se priznaje da određene vrste uporabe ne bi bile u suprotnosti s pravnom regulativom o oružanim sukobima, sve

strane bi trebalo da poduzimaju korake kako bi se izbjeglo ograničavanje sigurnosti i obrazovanja učenika, koristeći *Smjernice* kao vodič za odgovorno postupanje.

Smjernice se zasnivaju na onome, što je moguće praktično postići. One izražavaju svijest o tome da se strane u oružanom sukobu neizostavno suočavaju s teškim dilemama koje zahtijevaju pragmatična rješenja. *Smjernice* odražavaju dokaz dobre prakse, koju su već primijenile neke od strana u oružanim sukobima, a u cilju zaštite škola i sveučilišta tijekom vojnih operacija.

Na formuliranju *Smjernica* radilo se nekoliko godina, kroz konzultacije s ministarstvima vanjskih poslova, obrane i prosvjete; oružanim snagama; Međunarodnim komitetom Crvenog križa; civilnim društvom; i akademskom zajednicom, u procesu koji je predvodila Globalna koalicija za zaštitu obrazovanja od napada, započetim 2012, a okončanim pod vodstvom Norveške i Argentine 2014. godine.

Komitet UN za prava djeteta pozvao je države „da ispune svoju obvezu ... da osiguraju da škole budu zone mira i mjesta na kojima se potiče intelektualna znatiželja i poštivanje univerzalnih ljudskih prava; i da osiguraju da škole budu zaštićene od vojnih napada ili stavljanja pod kontrolu militantata.”

Što *Smjernice* nastoje postići?

Smjernice nisu predviđene da budu pravno obvezujući dokument, već da dopunjavaju postojeće međunarodno pravo na humanitarnom i području ljudskih prava. *Smjernice* ne mijenjaju zakon – one samo omogućuju usuglašenost postojećih zakonskih okvira postizanjem promjena u postupcima i ponašanju. Njihova namjena je da budu korištene kao oruđe za jačanje svijesti o uporabi škola u vojne svrhe među stranama u oružanom sukobu, kao i da omoguće rasprave o širim pitanjima zaštite i obrazovanja u uvjetima sukoba, među vojnim snagama, vladama, i nevladinim organizacijama. Izražena je nada da će *Smjernice* ohrabriti promjenu mentaliteta kad je riječ o uporabi škola i sveučilišta u vojne svrhe putem integracije u vojne politike i doktrine, i primjene dobre prakse. Implementacija *Smjernica* trebala bi da bude prilagođena kontekstu i usklađena s potrebama pojedinačnih država.

Međunarodni komitet Crvenog križa navodi: „MKCK podržao je proces izrade *Smjernica* doprinoseći suštini dokumenta... Smatramo da *Smjernice* same po sebi nisu pravno obvezujući dokument i da ne predlažu izmjene postojećih zakona. Prema našem mišljenju, one treba da izazovu promjenu ponašanja u praksi, koja bi mogla dovesti do smanjenja uporabe škola i sveučilišta u vojne svrhe... U tom smislu sagledavamo i nacrt Deklaracije o sigurnim školama... Smatramo da *Smjernice* mogu pružiti dragocjene praktične upute onima koji su uključeni u planiranje i vođenje vojnih operacija u smislu odlučivanja o vojnoj uporabi i izlaganju obrazovnih institucija napadima. Stoga također pozivamo naše osoblje da razmotri uporabu *Smjernica* kao, među ostalim, reference, te smo aktivno diseminirali *Smjernice* među našim delegacijama.”

Na koje načine zemlje već primjenjuju Deklaraciju?

Global Coalition to **Protect Education from Attack**

Mnoge države već primjenjuju obveze iz Deklaracije o sigurnim školama, što dovodi do pozitivnih efekata. Primjeri obuhvaćaju sljedeće:

- Nekoliko država potpisnica, uključujući Čile, Italiju, Luksemburg, Novi Zeland, Norvešku i Sloveniju, već je jasno navelo svoje planove o uporabi i primjeni *Smjernica*.
- Nakon što je Centralnoafrička Republika prihvatila Deklaraciju, tamošnja mirovna misija UN izdala je direktivu koja se poziva na tekst *Smjernica*, navodeći da „uporaba škole ili sveučilišta od pojedinih strana u sukobu nije dozvoljena.” U međuvremenu su poduzeti napori kako bi se osiguralo da škole koje su okupirale naoružane skupine budu napuštene.
- U Afganistanu, ministar obrazovanja iskoristio je prihvaćanje Deklaracije i *Smjernica* da se založi za uklanjanje vojnih kontrolnih točaka i baza iz škola i obrazovnih centara.
- Države potpisnice podržale su napore za prikupljanje pouzdanih i relevantnih podataka o napadima na škole i njihovoj uporabi u vojne svrhe. Primjerice, države potpisnice podržavaju Globalni obrazovni klaster (*Global Education Cluster*) i Mehanizam za monitoring i izvješćivanje (*Monitoring and Reporting Mechanism*) u njihovom radu na polju teških kršenja prava djece u uvjetima oružanih sukoba.
- U svezi s obvezom razvijanja, usvajanja i unapređivanja pristupa obrazovanju senzibiliziranom za konflikt, Ministarstvo prosvjete Južnog Sudana surađuje s organizacijama UNICEF i UNESCO u cilju integriranja tako usmjerenog obrazovanja u svoje politike.
- Kao primjer osiguranja kontinuiteta nastave u tijeku oružanog sukoba, u Nigeru se alternativno obrazovanje provodi pomoću radio-programa za djecu koja iz sigurnosnih razloga nisu u prilici da dolaze u školu.
- Nigerija primjenjuje nekoliko mjera glede poboljšanja sigurnosti u školama, kao što su: izgradnja rovova oko škola; instaliranje sigurnosnog osvjetljenja u čitavom okruženju škole; raspoređivanje naoružanog vojnog osoblja koje provodi motorizirane i pješačke ophodnje; i postavljanje blokada na pristupnim putevima. Imajući u vidu činjenicu, navedenu i u *Smjernicama*, da bi prisustvo vojnog osoblja u školama djecu moglo izložiti riziku, blokade puteva se ne postavljaju na području same škole nego u oblasti koja je okružuje.
- Mnoge države potpisnice podupiru programe koji rade na zaštiti i obrazovanju djece u uvjetima sukoba, kao što su UNICEF i organizacija *Save the Children*.
- Države potpisnice podržavaju nastojanja Vijeća sigurnosti UN i posebne izaslanice glavnog tajnika za pitanja djece i oružanih sukoba, kao i drugih relevantnih tijela pri Ujedinjenim narodima, što je još jedna obveza sadržana u Deklaraciji. Jedan od načina pružanja potpore radu posebne izaslanice glavnog tajnika za pitanja djece i oružanih sukoba jeste pružanje financijske pomoći njenom uredu, što su, primjerice, učinili Luksemburg i Španjolska.
- Države potpisnice također su dosljedno tematizirali Deklaraciju ili *Smjernice* u okviru rasprava o djeci i oružanim sukobima, i o zaštiti civila.
- Vijeće sigurnosti je 2015. godine, u okviru predsjedavanja Malezije, a uz potporu drugih država koje su je prihvatile – tadašnjih članica Vijeća: Angole, Čada, Čilea, Jordana, Novog Zelanda, Nigerije i Španjolske – usvojilo Rezoluciju 2225. U sklopu Rezolucije, Vijeće je izrazilo duboku zabrinutost zbog činjenice da bi uporaba škola u vojne svrhe suprotno relevantnim odredbama međunarodnog prava mogla škole učiniti legitimnom metom napada, i time ugroziti sigurnost djece. Njome se pozivaju države da poduzmu konkretne mjere za odvratanje od takve uporabe škola od strane oružanih snaga i naoružanih skupina.
- Države potpisnice također su se obvezale na redovito sastajanje, radi analize i razmjene iskustava i prakse u svezi s implementacijom Deklaracije i *Smjernica*. U studenom 2016. godine, Norveška, Sijera Leone i Zambija bili su zajednički domaćini regionalne radionice usmjerene ka

implementaciji *Smjernica* od strane država Afričke unije. Sastali su se predstavnici ministarstava obrane i obrazovanja, kao i nacionalnih oružanih snaga, 14 od 17 afričkih država potpisnica, ne bi li razmijenili prakse i iskustva.

U anketi provedenoj 2016. godine među članicama **Obrazovnih klastera** koji djeluju u zemljama diljem svijeta zahvaćenim sukobima, Deklaracija o sigurnim školama najčešće je ocjenjivana kao „veoma korisna” u njihovom radu na jamčenju obrazovanja u kriznim vremenima.

Zašto je važno surađivati s naoružanim skupinama koje su izvan kontrole države?

Deklaracija o sigurnim školama politički je dokument kojim države izražavaju široku političku potporu za zaštitu obrazovanja tijekom oružanih sukoba i formalno podržavaju *Smjernice*. Same *Smjernice*, međutim, predstavljaju praktičan alat dostupan svima. Njih može provoditi ili koristiti svaki zainteresirani čimbenik izvan okvira Deklaracije o sigurnim školama, na primjer naoružane skupine izvan kontrole države.

Smjernice se odnose na sve strane koje sudjeluju u oružanim sukobima, a ne samo na oružane snage država. Mnogi današnji oružani sukobi nemaju međunarodni karakter (interni su) i podrazumijevaju sudjelovanje naoružanih skupina izvan kontrole države. Kao posljedica toga, od vitalnog je značaja da naoružane skupine izvan kontrole države budu upoznate sa *Smjernicama* i da ih integriraju u svoja vojna pravila. *Ženevski apel* (Geneva Call), organizacija koja surađuje s naoružanim skupinama izvan kontrole države radi postizanja njihove usklađenosti s međunarodnim humanitarnim pravom, već obučava takve aktere, uključujući članove oporbenih skupina u Siriji, kako da implementiraju zaštitu za škole od napada i vojne uporabe.

Interamerička komisija za ljudska prava navela je da „škole trebaju služiti kao utočište za djecu i da im pruže zaštitu. Stoga, njihova uporaba u vojne svrhe djecu izlaže riziku od napada i ometa ostvarivanje njihovog prava na obrazovanje.”

Zašto su učenici, nastavnici, škole i sveučilišta predmet napada?

Učenici, nastavnici, škole i sveučilišta predmet su napada naoružanih skupina izvan kontrole države i državnih oružanih snaga u različite svrhe, uključujući:

- Uništavanje simbola državne kontrole ili demonstriranje kontrole nad određenom oblašću od strane protuvladine skupine;
- Blokiranje obrazovanja djevojčica ili bilo koje vrste obrazovanja za koje se smatra da sadrži učenje o stranim religijskim ili kulturnim vrijednostima ili nametanje istih, pristranu historiju ili nepoznat jezik na kojem se nastava obavlja;
- Ograničavanje aktivnosti sindikata prosvjetnih radnika i akademskih sloboda;
- Otimanje djece u svrhu njihovog korištenja kao boraca, seksualnog roblja ili logističke potpore u vojnim operacijama, ili kidnapiranje učenika i nastavnika zbog otkupnine;
- Uslijed toga što su školu ili sveučilište koristile protivničke snage u vojne svrhe; i
- Uslijed neselektivnih i neproporcionalnih napada.

Opća skupština UN pozvala je u studenom 2015. godine sve države „da poduzmu neophodne mjere za zaštitu škola i lica povezanih s njima od napada u uvjetima oružanog sukoba, kao i da se suzdrže od postupaka koji ometaju pristup djece obrazovanju.”

Kako se škole i sveučilišta koriste u vojne svrhe?

Tijekom oružanih sukoba, oružane snage i naoružane skupine izvan kontrole države često koriste škole i sveučilišta kao baze, vojarne i privremena skloništa, obrambene ili ofenzivne pozicije ili osmatračnice, skladišta oružja, i centre za pritvor i saslušavanje. Učionice, školska dvorišta i dvorane za predavanja također se koriste za vojnu obuku i prinudno regrutiranje djece u naoružane skupine. Škole i sveučilišta se ponekad u potpunosti preuzimaju, a studenti protjeruju. U drugim slučajevima, obrazovne ustanove se djelomično koriste u vojne svrhe.

Odjel UN za mirovne operacije zahtijeva da pješadijski bataljuni djeluju sukladno sa zahtjevom da „djeca ne bi trebala da budu izložena opasnosti ” i da „vojske tijekom svojih operacija ne smiju koristiti škole.”

Što su posljedice uporabe škola i sveučilišta u vojne svrhe?

Nazočnost vojske i oružja unutar škole može ju učiniti metom za napad suprotstavljenih snaga. Pored rizika od smrti ili teških povreda uslijed napada, učenici mogu biti izloženi regrutiranju ili seksualnom nasilju počinjenom od strane vojnika, mogu postati svjedocima nasilja, a njihova sigurnost može biti ugrožena zbog nazočnosti oružja ili neeksplozivnih ubojnih sredstava. Svi ovi rizici mogu imati značajan psihološki efekt na studente i nastavnike. Uporaba škola u vojne svrhe također može dovesti do oštećenja ili uništenja infrastrukture i gubitka nastavnih sredstava, što utiče na kvalitetu obrazovanja. Globalni klaster za obrazovanje Interagencijskog stalnog komiteta (*IASC Global Education Cluster*) procijenio je da je trošak otklanjanja štete načinjene nad školama uslijed vojne uporabe u Južnom Sudanu iznosio oko 67.000 dolara po školi. Uporaba škola u vojne svrhe može dovesti do smanjenja stope upisa i otežanog prijelaska u više razrede, kao i do povećanog izostajanja nastavnika s posla. Može doći i do napuštanja škole, prekida studija ili prijelaska učenika u druge škole, što često dovodi do prenatrpanosti. Djevojčice mogu biti nesrazmjerno pogođene, budući da roditelji često naročito zadiru od slanja svojih kćerki u škole koje su okupirali naoružani muškarci.

Vojna uporaba škola također može rezultirati izuzetno nepovoljnim položajem po oružane snage. Lokalna i međunarodna zajednica uporabu škole od strane vojnog osoblja spremno će označiti kao zlouporabu lokalne djece i obrazovnih aktivnosti. To, s druge strane, sukobljene snage mogu iskoristiti u sklopu negativnih medijskih operacija. Štoviše, u zemljama u kojima je uspostavljen Mehanizam Vijeća sigurnosti UN za monitoring i izvještavanje, skupine koje škole koriste u vojne svrhe biće kao takve navedene u godišnjem izvješću koji glavni tajnik UN podnosi Vijeću sigurnosti o djeci i oružanim sukobima, izlažući tako skupinu negativnoj pažnji javnosti, uz potencijalne daljnje međunarodne reakcije.

Zaštita obrazovanja ima **dugu povijest**. Još 333. godine nove ere, rimski car Konstantin donio je uredbu po kojoj su profesori književnosti izuzeti od primanja vojnika na stanovanje „da bi lakše obučavali mnoge ljude na polju humanističkih znanosti.”

Što predstavlja Globalna koalicija za zaštitu obrazovanja od napada?

Globalnu koaliciju za zaštitu obrazovanja od napada (GCPEA) osnovale su 2010. godine organizacije čije djelovanje obuhvaća obrazovanje u izvanrednim situacijama i nestabilnim državama zahvaćenim sukobima, zatim visoko obrazovanje, zaštitu, međunarodna ljudska prava i međunarodno humanitarno pravo, a koje su izrazile zabrinutost glede kontinuiranih napada na obrazovne ustanove, njihove učenike i osoblje, u zemljama zahvaćenim sukobima i nesigurnošću. GCPEA se sastoji od međunarodnih organizacija, uključujući: CARA (Savjet za ugroženo akademsko osoblje - *Council for At-Risk Academics*), *Human Rights Watch*, Institut za međunarodno obrazovanje/Fond za spašavanje znanstvenog osoblja IIE (*Institute of International Education/IIE Scholar Rescue Fund*), Norveški savjet za izbjeglice, Zaštita obrazovanja u nesigurnim i konfliktnim uvjetima (*Protect Education in Insecurity and Conflict*), SAIH (Fond norveških studenata i akademskog osoblja za međunarodnu pomoć), *Save the Children*, Mreža *Scholars at Risk*, UNESCO, UNHCR, UNICEF, i *War Child* Nizozemska. GCPEA je projekt Tides centra, neprofitne organizacije definirane odredbom 501(c)(3).

Gdje mogu dobiti još informacija?

Mnoštvo resursa o Deklaraciji i *Smjernicama* dostupno je na web stranici Globalne koalicije za zaštitu obrazovanja od napada, a posebice na ovoj stranici:

www.protectingeducation.org/guidelines

[Alat](#) za razumijevanje i implementaciju *Smjernica*, nastao kroz partnerstvo između GCPEA i Inicijative za djecu vojnika Roméo Dallaire (*Roméo Dallaire Child Soldiers Initiative*), dostupan je ovdje:

<http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/toolkit.pdf>

Lista mjera koje ministarstvima pružaju smjernice u njihovim naporima za zaštitu obrazovanja od napada, kao i škola i sveučilišta od uporabe u vojne svrhe, dostupna je ovdje:

http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/what_ministries.pdf